

Apjir/ e-ISSN: 2602-2893

Cilt: 8, Sayı: 2, 2024, ss. 203-227/ Volume: 8, Issue: 2, 2024, pp. 203-227

Journal homepage: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/apjir>

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME*

A H M Ershad UDDIN

Dr., Kocaeli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimler Bölümü, Kocaeli
PhD. Kocaeli University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Kocaeli/Türkiye

ahmershad86@gmail.com

orcid.org/0000-0002-6270-9117

ror.org/0411seq30

Öz

Bangladeş'te İslami bankaların faaliyetleri, İslami finans prensiplerine dayalı olarak gerçekleştirilir ve çeşitli fon toplama yöntemlerini içerir. Bu fon toplama prensipleri, İslami bankaların sermaye gereksinimlerini karşılamak ve finansal ürünler sunmak için temel mekanizmalarını içermektedir. Bangladeş'teki İslami bankacılık sektöründe, vedîa ve Mudarebe gibi temel fon toplama prensibi önemli bir rol oynar. Vedîa, emanet anlamına geldiğinden mudi ile banka arasındaki karşılıklı güven esasına dayanan ve banka açısından fon toplamayı, mudi açısından ise parasının çalınma ve kaybolma riskini minimize eden bir yöntemin adıdır. Karşılığında, bankalar müşterilere bu paraları koruma hizmeti karşılığında belirli bir ücret öderler. Vedîa sistemi, İslami bankaların sermaye oluşturma ve finansal hizmetler sunma yeteneklerini artırmalarına yardımcı olur. İslami bankalar açısından oldukça önemli olan bu yöntemin, İslam hukuku açısından da irdelenmesi bir o kadar önem arz etmektedir. Bu çalışmada, İslami bankaların sermaye toplama faaliyetlerinin meşruiyeti, faydası, zarureti ve âdilliği, fihhi kavramlar çerçevesinde incelenecektir. Bangladeş'teki İslami bankaların vedîa yöntemiyle fon toplama prensiplerinin İslam hukukuna uygunluğunun sağlanması sektörün verimliliğini artırmak ve toplumun finansal ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için gereklidir. Bu değerlendirme, İslam hukukuna uygun ve toplumun çıkarlarını gözetken finansal ürünlerin geliştirilmesine ve sunulmasına da katkıda bulunabilir. Ayrıca, mevduat sahiplerinin hakları, İslami bankaların sorumlulukları ve uyuşmazlık çözüm mekanizmaları gibi konuları dikkate alarak Bangladeş'teki vedîa uygulamalarının operasyonel çerçevesini çizer. Makalemiz, Bangladeş bağlamında vedîa'ya ilişkin incelikli bir anlayış sunarak İslami finans literatürüne katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu makale vedîa'ı fihhi bir perspektiften değerlendirerek ve pratik sonuçlarını dikkate alarak politika yapıcılar, düzenleyiciler ve endüstri sektörüne vedîa'nın Bangladeş bankacılık sektöründe finansal katılımı ve İslami etik değerleri teşvik etme potansiyeli hakkında bilgi vermektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, İslami Finas, Bangladeş, Bankacılık, Vedîa.

* Doktora tezinden üretilmiş ve genişletilmiş makale

WADIAH FUND COLLECTION ACTIVITIES OF ISLAMIC BANKS IN BANGLADESH: AN EXAMINATION FROM THE PERSPECTIVE OF ISLAMIC LAW

Abstract

In Bangladesh, The activities of Islamic banks in Bangladesh are conducted based on Islamic finance principles and involve various methods of fund collection. These principles of fund collection are fundamental mechanisms for meeting the capital requirements of Islamic banks and offering financial products. Specifically, in the Islamic banking sector in Bangladesh, two main principles of fund collection, Wadi'ah and Mudarebe, play a significant role. Wadi'ah, which means custody, is a method based on mutual trust between the depositor and the bank, minimizing the risk of theft and loss of money for the depositor and facilitating fund collection for the bank. In return, banks pay a certain fee to customers for the service of safeguarding their money. The Wadi'ah system helps Islamic banks enhance their ability to build capital and provide financial services. It is crucial to examine this method from an Islamic jurisprudence perspective due to its importance for Islamic banks. This study will analyze the legitimacy, utility, necessity, and fairness of the capital collection activities of Islamic banks within the framework of Islamic legal concepts. Ensuring the compliance of fund collection principles through the Wadi'ah method with Islamic law is essential for increasing the efficiency of the sector and better meeting the financial needs of society. This evaluation can also contribute to the development and offering of financial products that are compliant with Islamic law and consider societal interests. Moreover, the study outlines the operational framework of Wadi'ah practices in Bangladesh, considering the rights of depositors, the responsibilities of Islamic banks, and dispute resolution mechanisms. This research aims to contribute to the literature on Islamic finance by providing a nuanced understanding of Wadi'ah in the context of Bangladesh. By critically assessing Wadi'ah from a jurisprudential perspective and considering its practical outcomes, this article informs policymakers, regulators, and industry practitioners about the potential of Wadi'ah to promote financial inclusion and Islamic ethical values in the banking sector of Bangladesh.

Keywords: Islamic Law, Islamic Finance, Bangladesh, Banking, Vedfa.

Atıf / Cite as: Uddin, A H M Ershad. "Bangladesh'teki İslami Bankaların Vedfa ve Fon Toplama Faaliyetleri: İslam Hukuku Perspektifinden Bir İnceleme". *Apjir* 8/2 (Ağustos 2024), 203-227.

Giriş

İslamî bankacılık sadece değer olarak değil, aynı zamanda coğrafi yayılımını genişleterek küresel finansal sistemde kritik ve entegre bir rol oynayarak gelişmiştir. Bu sektörün risk paylaşımı prensipleri, kapsayıcılığı ve gerçek varlık destekli işlemleri tarafından yönlendirilen küresel genişlemesi, Bangladesh'teki İslamî bankacılığın güçlü büyümesinde görülmektedir. Bu büyüme, güçlü kamu talebi ve hükümet ile Bangladesh Bankası'nın destekleyici politikaları tarafından beslenmiş olup, paydaşların sektörün geleceğine ilişkin umut ve güveni aşılması açısından değerli bir rol üstlenmektedir.

Sanayileşme, şeriat kanunlarına göre faaliyet gösteren İslami faizsiz bankacılığın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bankalar, Katılım Bankaları, Faizsiz Bankalar veya Kâr-Zarar Ortaklığı Bankaları olarak bilinmekte olup tasarrufları toplayarak yatırımlara dönüştürmektedirler.¹ Faizsiz bankacılık olarak da bilinen katılım bankacılığı, dinî kaygılar nedeniyle ortaya çıkmış ve ilk defa resmi olarak 1975 yılında "İslam Kalkınma Bankası" adı altında kurulmuş olup, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 29 İslam ülkesi

¹ Atıla Yanpar, *İslami Finans* (İstanbul: Scala Yayıncılık, 2014), 125.

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

buna katılım sağlamıştır.² İslami bankalar, ticari faaliyetlerini Şeriat ilkelerine uygun bir şekilde yerine getirerek üç ana işlevi gerçekleştirirler. Bunlar: mudi fonlarını toplamak, bu fonları finansman şeklinde kamu yararına kanalize etmek ve bankacılık hizmetleri sağlayıcısı olarak hizmet vermek.³ En önemli bankacılık fonları, kaynak yaratma faaliyetlerine dayalı olarak üçüncü taraf fon mevduatlarını kullanan müşterilerden elde edilmektedir.⁴ Fon toplama süreci, bir bankanın müşterilerin ilgisini çekmesi ve tasarruf etmek isteyenlerin fonlarını (paralarını) bu bankaya çekmeye çalışması olarak yorumlanabilir.⁵ İslami bankalar, bunu İslam şeriatı kapsamındaki ilkelere göre uygulamaktadır.⁶ İslami bankaların kaynak yaratma ürünlerinden biri de vadesiz mevduatlardır. Vedîa cari hesabı, sahibinin istediği zaman çekebileceği, vedîa sözleşmesi kapsamında yer alan ve saf mevduat prensibiyle işleyen bir hesaptır. Bu hesap, hesabın sahibi tarafından dilediğinde para çekilmesine imkân tanır.⁷

Çağdaş konvansiyonel bankaların finansal faaliyetleri, bir yandan mevduat sahipleri ile banka arasında diğer yandan borçlu ile banka arasındaki alacaklı-borçlu ilişkisine dayanmaktadır. Faiz, konvansiyonel bankalar tarafından paranın fırsat maliyetini yansıtan kredi fiyatı olarak kabul edilir. Konvansiyonel bankaların işlevi, çağdaş ekonomik sistemin bir parçası olarak, mevduat toplamak (bu mevduat cari hesap açma ya da süreli ve faizli olur) ve faizli kredi vermek şeklinde özetlenebilir. Battal'a göre, İslâmî bankalardaki mevduat toplama faaliyeti, konvansiyonel bankalarla benzerlikten kaçınmak için carî hesap ve katılım hesabı şeklinde adlandırılmıştır.⁸

İslâm'da faiz yasak olduğu için İslâmî çerçevede ticari bankacılık, alacaklı-borçlu ilişkisine dayanamaz. İslâm hukuku açısından bakıldığında, bankacılık sisteminin meşru olması için faizden kaçınmak gerekmektedir. Bunun yanı sıra, fon toplarken İslâmî bankacılıkta banka ile müşteri arasında finansal aracılık borçlu-alacaklı ilişkisinden ziyade emanetçi ve ortaklık olarak gerçekleşmektedir.

² Servet Bayındır, *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık* (Rağbet Yayınları, 2005). Alpaslan Alkış, "İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama Ve Kullandırma Yöntemleri," *INJOSOS Al-Farabi International Journal on Social Sciences* 2/3 (2018), 120-133.

³ Adnan, M. A., & Sunarto, A. (2021). The Urgency of the Existence of Islamic Banking (Comparative Study with Conventional Banking). *Legal Brief*, 10(14), 59-67.

⁴ Bagus, R., Irany, F., & Petra, U. K. (2022). Profitability: Third Party Funds and Credit Risk Study on Indonesian Digital Banking. *4(2)*, 213-220.

⁵ Firdha, A. A. (2016). Analisis Faktor Pengaruh Pendapatan Bank Berdasarkan Interest Income dan Fee Based Income (Studi Pada Bank Persero 2005-2014). *Jurnal Ilmiah*, 1-12.

⁶ Tutik, T. T. (2016). Kedudukan Hukum Perbankan Syariah dalam Sistem Perbankan Nasional. *Muqtasid: Jurnal Ekonomi Dan Perbankan Syariah*, 7(1), 1. <https://doi.org/10.18326/muqtasid.v7i1.1-27>

⁷ Khairisma et al., "Role Of Vedîa Demand Deposits And Operating Income On The Net Income Performance Of Sharia Central Asia Bank (BCA)," *Jurnal Ekonomi Syariah, Akuntansi Dan Perbankan (JESKaPe)* 7/1 (June 14, 2023), 35-48.

⁸ Ahmet Battal, "Bankalarla Özel Finans Kurumlarının Muayenesi," *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6 (1993), 378.

Makalemizde, öne çıkarılmaya çalışılan vedâ hesabı, birçok ülkede İslami Bankacılık sektörüne mevduat yapmak için kullanılan bir cari hesap olarak bilinir. Tartışma, vedâ'nın uygulanmasıyla ilgili İslam hukuku hükümlerinin incelenmesiyle devam edecektir.

1. Bangladeş'te İslami Bankacılık Senaryosu ve Vedâ Uygulaması

Bangladeş'te İslami bankacılık, faizin ortadan kaldırılmasıyla ayırt edilen özgün bir bankacılık sistemi olarak öne çıkıyor. Bu sistem, Kuran ve Sünnet'e dayanan normlarla şekillenir ve paydaşlar arasında yatırım riski ve getirisi âdil bir şekilde paylaşılır. Geleneksel bankalar artık İslami şubeler ve birimler açarak bu talebi karşılamaktadırlar. Şu anda, 16 ticari banka 31 İslami banka şubesi ve 11 ticari banka 636 İslami banka, birimler aracılığıyla hizmet sunmaktadır. Beş banka ise hem şube hem de birim aracılığıyla hizmet sunmaktadır. Bangladeş'te bu serüven, 1980'lerde İslami Bank Bangladesh'nin kurulmasıyla başladı. Ardından, Al Baraka Bank Ltd.'nin 1987'de kurulması geldi. 1996'da Al-Arafah İslami Bank Ltd. ve Social Investment Bank Ltd. İslami bankacılık prensipleri çerçevesinde faaliyet göstermek üzere izin alarak bu prensiplere uygun olarak faaliyete geçti. Mayıs 2001'de Shahjalal İslami Bank Ltd'in işlemlere başlamasının ardından iki geleneksel banka olan EXIM Bank ve First Security Bank, İslami bankaya dönüştürüldü; EXIM Bank 2004'te tam teşekküllü bir İslami banka olarak hizmet vermeye başladı. Daha sonra, dördüncü nesil banka Union Bank Limited, Mart 2013'te Bangladeş'te İslami banka olarak hizmete girdi. Ocak 2021'de NRB Global Bank, İslami bankaya dönüştürüldü ve Global İslami Bank Limited olarak adlandırıldı. Ocak 2022'de ise bir diğer geleneksel banka olan Standard Bank Limited, İslami bankaya dönüştürüldü. Bangladeş Merkez Bankası'na göre, Bangladeş'te faaliyet gösteren tam teşekküllü on İslami banka bulunmaktadır.⁹

Ayrıntılı İslami bankalar listesi tablo olarak aşağıda verilmiştir (şube ve birim tabanlı İslami bankalar da dâhil):

Ocak 2024'te İslami Banka Sayısı, Şubeler ve Birimler

Banka Türü	No.	Bankaların Adı	Şube Sayısı	Birim Sayısı
Tam Teşekküllü İslami Bankalar	1	İslami Bank Bangladesh	394	--
	2	Al Arafah İslami Bank	215	--

⁹ Ahm Ershad Uddin - M. K. Alam, "Legal and Regulatory Frameworks For Shari'a Governance Practices in the Islamic Banking Industry of Bangladesh," *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 17 (December 30, 2023), 663-688.

**BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM
HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME**

	3	Social Islami Bank	179	--
	4	Standard Bank Limited	138	--
	5	Export Import Bank of Bangladesh Limited	151	--
	6	First Security Islami bank	205	--
	7	Shahjalal Islami Bank	140	--
	8	Union Bank	114	--
	9	Global Islami Bank	101	--
	10	ICB Islamic Bank Limited	33	--
	a. ara toplam		1670	--
İslami Banka Şubesi Olan Bankalar	1	AB Bank	1	--
	2	The City Bank	1	--
	3	United Commercial Bank	1	10
	4	Pubali Bank	1	19
	5	National Credit and Commerece Bank	1	--
	6	Prime Bank	5	--

	7	Southeast Bank	5	--
	8	Dhaka Bank	2	--
	9	Mercantile Bank	1	45
	10	One Bank	2	14
	11	Bangladesh Commerce Bank Limited	2	--
	12	The Premier Bank	2	25
	13	Jamuna Bank	2	--
	14	Bank Alfalah Limited	1	--
	15	NRB Bank Limited	1	--
	16	Bengal Commercial Bank Limited	3	--
	b. Ara toplam		31	113
İslami Bankacılık Birimlerine Sahip Bankalar	1	Agrani Bank	--	60
	2	Rupali Bank	--	1
	3	Sonali Bank	--	58
	4	Standard Chartered Bank	--	1
	5	Mutual Trust Bank	--	15

**BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM
HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME**

	6	Bank Asia Limited	--	5
	7	Trust Bank Limited	--	30
	8	NRBC Bank	--	332
	9	South Bangla Agriculture and Commerce Bank	--	10
	10	Meghna Bank	--	10
	11	Midland Bank Limited	--	1
	c. Ara toplam			523
Toplam	Genel Toplam (a+b+c)		1701	636

Kaynak: Bangladesh Bank 2024

Yukarıdaki tablo, farklı kurumlar tarafından işletilen şube ve birimlerin sayısına dayanarak Bangladeş'teki İslami bankacılık manzarasının bir genel bakışını sunmaktadır. Tam Teşekküllü İslami Bankalar: Bangladeş'teki tam teşekküllü İslami bankalar, Şeriat'a uygun finansal hizmetler sunmada önemli bir rol oynamaktadır. Sağlanan verilere göre; Banka Sayısı 10, Toplam Şube Sayısı 1670. İslami Bank Bangladesh, Al Arafah İslami Bank ve First Security İslami Bank gibi dikkate değer tam teşekküllü İslami bankalar arasında, her biri önemli sayıda şubeyle öne çıkmaktadır.¹⁰

İslami Banka Şubesi Olan Bankalar: Bangladeş'teki birçok geleneksel banka, şeriata uygun finansal ürünlere olan artan talebi karşılamak için İslami bankacılık şubeleri kurmuştur. Bu bağlamda; Banka Sayısı: 16 Toplam Şube Sayısı: 31 Toplam İslami Bankacılık Birimi: 113. Bu bankalar arasında Prime Bank, Dhaka Bank ve The Premier Bank gibi önde gelen

¹⁰ Washeka Anjom - Abu Taher Mohammad Omor Faruq, "Financial Stability Analysis of Islamic Banks in Bangladesh," *European Journal of Business and Management Research* 8/3 (June 21, 2023), 320-326.

isimler bulunmaktadır; bunlar geleneksel yapılarıyla birlikte İslami bankacılığa girmiştir.¹¹

İslami Bankacılık Birimine Sahip Bankalar: Birçok geleneksel banka, tekliflerini çeşitlendirmek ve İslam finans piyasasına girmek için İslami bankacılık birimleri oluşturmuştur.

Veriler şunu ortaya koymaktadır: Banka Sayısı: 11 Toplam İslami Bankacılık Birimi: 523 Agrani Bank, Sonali Bank ve Standard Chartered Bank gibi bankalar, şeriata uygun hizmet arayan müşterileri karşılamak için İslami bankacılık birimleri kurmuşlardır.¹²

Türk Katılım Bankacılık sektörünün kendine özgü bir yapısı vardır. Burada, geleneksel bankacılıkta yaygın olarak anlaşıldığı şekilde İslami bankacılık şubeleri veya birimlerin kurulması gerçekleşmemiştir. Bu özellik, 'İslami bankacılık şubeleri' ve 'birimleri' gibi terimlere yabancı kalınmasına neden olmaktadır. Buna karşılık, bu kuruluşlar Bangladeş, Pakistan, Endonezya ve Malezya'da etkili bir şekilde faaliyet göstermektedir. Ancak, bu İslami Bankacılık şubelerini veya birimlerini geleneksel bankacılık içinde düzenleyici çerçeve, İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Organizasyonu (AAOIFI) tarafından belirlenmemiştir.

Bangladeş Merkez Bankası (BMB), 'Odak Grubu'nun tavsiyelerine dayanarak hazırladığı, İslâmî bankacılık işlemlerinde kullanılan mevduat ve yatırımların ilke ve şekillerini içeren kılavuzunda likidite, hesap defterlerinin tutulması ve mali tabloların hazırlanması ve diğer ilgili konular üzerinde durdu. Bu kılavuz esas olarak, 1991 Bankacılık Şirketleri Yasası, 1994 Şirketler Yasası ve BMB ihtiyati düzenlemeleri temel alınarak hazırlanmıştır.

Bu bölümde Bangladeş'teki İslâmî bankaların kullandığı ürünler ve sermaye yapısı ele alınacaktır. Bu bankaların sermayesi a) Öz Sermaye ve b) Yabancı sermayeden oluşmaktadır.¹³

Öz Sermaye: İslâmî Bankacılık Yönetmeliği'nin 2/A/1 maddesine göre, bankacılık şirketi faaliyete başlamak için asgari 2,00 milyar TK ödenmiş sermaye artıracak ve BMB tarafından öngörülen gerekli sermaye yeterlilik oranını her zaman koruyacaktır. Madde 2/A/6 göre her mudinin asgari hissedarlık payı 2,5 milyon TK olacak ve teklif edilen bankanın toplam sermayesinin maksimum %10'u olacaktır. Bu %10'luk tavan bir kişi, şirket veya aile üyesi için müteselsilen veya müştereken veya her ikisine birden uygulanır.¹⁴

¹¹ Ahm Ershad Uddin - Ayhan Hira, "Bangladeş'te Kira Sertifikası (Sukuk) Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Analizi," *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/20 (2023), 577-601.

¹² Uddin - Hira, "Bangladeş'te Kira Sertifikası (Sukuk) Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Analizi."

¹³ *Guidelines For Conducting Islamic Banking* (Dhaka: Bangladesh Bank, 2009), 3.

¹⁴ "Guidelines For Islamic Banking" (Dhaka: Bangladesh Bank, 2009).

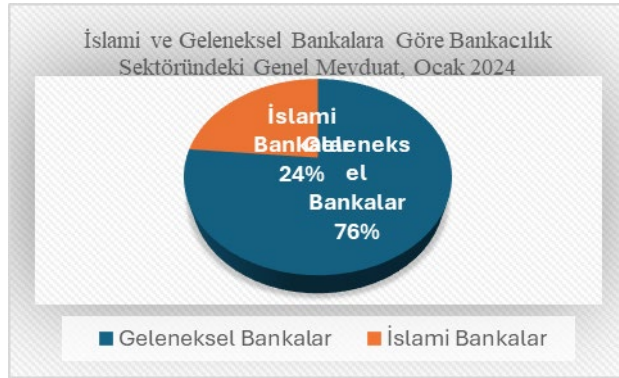

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

Mevduat yabancı sermaye ise İslâmî bankacılık yönergelerinin 1/e maddesine göre herhangi bir İslâmî bankanın fonları i) Vedîa ilkelerine dayalı cari hesap, ii) Mudârebe ilkelerine göre uzun ve kısa vadeli mevduat olmak üzere iki farklı finansal ve ekonomik faaliyetten oluşmaktadır. İslâmî bankaların, yatırımlarına esas olmak üzere topladıkları mevduat (vedîa ve mudârebe) ve bu mevduatı nasıl yatırıma dönüştürdükleri, bu sırada hangi İslâmî akitleri ölçü aldıkları fihhi açıdan incelenmektedir.

Bangladeş'te İslâmî bankacılık hizmetleri üç kategori altında sunulmaktadır: 10 tam teşekküllü İslâmî banka, 16 İslâmî bankacılık şubesi bulunan geleneksel bankalar ve 11 İslâmî bankacılık birimi bulunan geleneksel bankalar. Hemen hemen tüm bankalar, cari hesap mevduatları için "vedîa " terimini kullanırken, bazıları farklı isimler tercih etmektedir. Örneğin, The City Bank "İslâmî cari hesap" ifadesini kullanırken, United Commercial Bank "UCB TAQWA Al-Wadia Cari Hesap" adını kullanır. Prime Bank "Hasanah Cari Hesap" adını kullanırken, Jamuna Bank ise cari hesap veya vedîa dışında sadece Mudarebe mevduat planı sunmaktadır. Bengal Commercial Bank ve Standard Chartered Saadiq Cari Hesap, Mutual Trust Bank MTB Yaqeen Cari Hesap, Trust Bank cari mevduat hesabı ve Midland Bank ise "Saalam Cari Hesap" isimleriyle hizmet vermektedir.¹⁵ İslâmî bankacılık uygulamalarının öncüleri arasında, IBBL gibi ilk İslâmî banka, cari hesap mevduatını vedîa olarak tanıttı. Daha sonra, İslâmî bankacılık sektöründe birçok banka, IBBL'ye benzer bir yaklaşım benimseyerek, mevduat şemalarında bu yapıyı kullandı. Bununla birlikte, bazı bankalar alternatif terimler kullanmayı tercih etti ve bu terimlerin, cari hesaplarda fon biriktirme temel pratiklerini değiştirmedeğini vurguladı.

Grafik 1

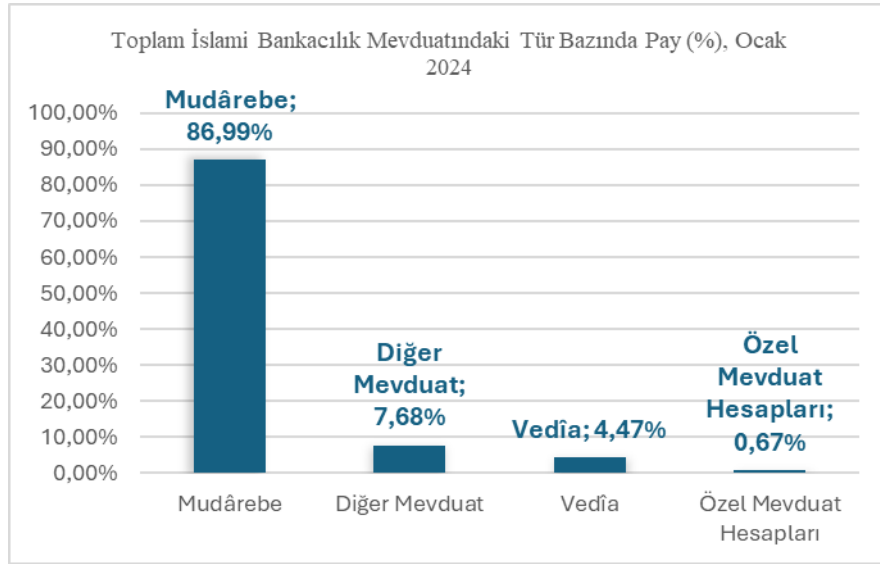
Kaynak: Bangladeş Merkez Bankası, 2024

¹⁵ Ahm Ershad Uddin, *Bangladeş'teki İslam Bankacılık Uygulamasının Fihhi Açısından İncelenmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020).

Ocak 2024 itibarıyla, bankacılık sistemindeki toplam mevduatlar 17,57,425 crore¹⁶ BDT olarak kaydedilmiştir. İslamî bankacılık segmenti; tam teşekküllü İslamî bankalar, İslamî bankacılık şubeleri ve İslamî bankacılık pencereleri dahil olmak üzere toplam mevduatları 4,13,969 crore BDT'ye ulaşarak, bankacılık sektörünün toplam mevduatlarının %23,56'sını oluşturmaktadır. Geleneksel bankaların ise toplam mevduatları 13,43,456 crore BDT olarak kaydedilmiş olup, bu miktar toplam mevduatların %76,44'ünü temsil etmektedir.¹⁷

İslamî bankacılık mevduat şemalarında yaygın olarak uygulanan mevduat hesapları konusunda değerlendirildiğinde, çoğu bankanın iki ana hesabı bulunduğu görülmektedir. Bunlar, cari hesabı temsil eden ve mevduat sahibine herhangi bir kâr payı vermeyen vedîa hesabı ile belirli bir süre sonra müşteriye kâr payı sağlayan "mudârebe" hesabıdır.

Grafik 2

Kaynak: Bangladeş Merkez Bankası, 2024

Bangladeş Merkez Bankası'nın verilerine göre, Ocak 2024 itibarıyla İslamî bankacılık mevduatlarının yöntem bazında dağılımı şu şekildedir: Al-Wadeeah Cari Hesabı (ABCA) %4,47, Mudarebe Mevduatları %86,99, Diğer Mevduatlar %7,68, Özel Mevduat Hesapları %0,66, Mudarebe Tasarruf Bonoları Karşılığı Mevduatlar %0,20.¹⁸

¹⁶ "Crore" terimi, Hint sayı sistemine göre bir sayı birimi olup 10 milyonu ifade eder. Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Nepal ve Sri Lanka gibi Güney Asya ülkelerinde büyük sayıları temsil etmek için yaygın olarak kullanılır. Örneğin, 1 crore 10 milyona eşittir ve 100 crore 1 milyara eşittir.

¹⁷ "Developments of Islamic Banking in Bangladesh," *Bangladesh Bank Islamic Banking Cell Research Department* (June 15, 2023).

¹⁸ "Developments of Islamic Banking in Bangladesh" (June 15, 2023).

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

İslâmî bankacılık mevduatları, bankacılık sektöründeki toplam mevduatın yaklaşık dörtte birini oluşturmakta ve önemli bir kısmı mudarebe mevduat planları aracılığıyla toplanmaktadır. Ayrıca, özel sektör, Bangladeş'teki tüm sektörler arasında İslâmî bankacılık mevduatlarının birikimi açısından en büyük sektör olarak öne çıkmaktadır. Ancak, Bangladeş Merkez Bankası verilerine göre, mudârebe hesabı mevduat sahiplerine kar payı sağladığı için vedîa cari hesap, mudârebe hesabına göre çok daha düşük düzeydedir.

İslâmî bankalar Şeriat'ın kaynakları ve kurallarına göre mevduat toplayacaktır. Bu durumda konvansiyonel ve İslâmî bankaların mevduat toplama ve fon kullandırma yöntemleri arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. Bu fark, temel olarak konvansiyonel bankaların faizli işlem yapması, İslâmî finans kurumlarının ise faizsiz ve şer'î usullere uygun işlemler yapması gerçeğidir. Vedîa gibi mevduat hesaplarından biri aşağıda şeriatı ve bankacılık faaliyetlerine göre incelenmektedir.

2. Vedîa (Cari Hesap)

İslami bankalar hem bireysel hem de ticari kullanımlar için açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen geri çekilebilen cari hesaplar sunar. Bu hesapların sorumluluk ve faydaları, kanun koyucu veya banka tarafından belirlenir ve banka, bu paraların mülkiyetine sahip olur. Banka, hesap sahibine faiz veya kâr ödemez; elde edilen kâr veya zarar, bankanın hesabına kaydedilir.¹⁹ Ancak, Türkiye dışındaki ülkelerde "vedîa" olarak bilinen cari hesaplar, esasen klasik İslami metinlere dayanır. Vedîa terimi, Arapça "ve-de-a" fiilinden türetilmiştir ve mevduat, izin ve yatırmak gibi anlamlara gelir. Bu kelime,²⁰ bir mal sahibinin, kendi mülkü olan parasını güvende tutmak amacıyla gerçek sahibi olmayan başka bir kişiye emanet etmesi anlamına gelir. Bu emanet bırakma işlemine ise "îdâ" denir.²¹

Vedîa', sözlük anlamı olarak, bir kişinin malını güvenli şartlar altında başka birinin nezaretine bırakmasına izin vermesi anlamına gelir.²² Fıkıhta vedîa' terimi, bir kişinin malını koruması için bir başkasına bırakmasını ve bu şekilde emanet edilen malı ifade eder.²³ Mülkiyetin başkasına emanet edilmesi işlemine îdâ, emanet edilen mala vedîa, bu akdin taraflarından emaneti verene "mûdi'/müstevdi'", emaneti kabul edene ise "mûda'/müstevda'" denir ve bazen bu kişiler "vedî" olarak da adlandırılır.²⁴ Vedîa', bir sözleşme şekli veya "akit" olarak kabul edilir. Bir İslâm bankası, müşterisinden aldığı

¹⁹ H. A. Fidancı, *Katılım Bankalarının Türkiye'deki Geşimi ve Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2001).

²⁰ Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd Mevsîlî, *Al-İkhtiyâr Li-Ta'lîl al-Mukhtâr* (Riyad: Müessesetür Risale Yayinevi, 1989), 3/372. 'Alî Ibn Abî Bakr Burhân al-Dîn Abû al-Hasan Marginâny, *Al-Hidâyah Sharh Bidâyat al-Mubtadi* (Pakistan: Idârat al-Qur'ân wa-al-'Ulûm al-İslâmîyah, 1417), 3/213.

²¹ Wahbah Zuhaylî, *Al-Fiqh al-İslâmî Wa-Adillatuh* (Dimashq: Dâr al-Fikr, 1997), 7/37.

²² Marginâny, *Al-Hidâyah Sharh Bidâyat al-Mubtadi*, 3/217.

²³ Zayn al-Dîn Nujaym, *Al-Baîr al-Râ'iq Sharh Kanz al-Daqâ'iq* (Beirut: Dâr al-Ma'rîfah, 1993), 8/273-279.

²⁴ Mustafa Yıldırım, *İslâm Borçlar Hukukunda Vedîa* (İzmir, 2005), 238.

parayı güvenli bir şekilde tutar ve talep üzerine müşteriye geri öder. Konvansiyonel mevduattan farklı olarak, vedâ hesabında banka, müşteriye sabit bir getiri sözü vermez. Bankanın takdir yetkisi olduğundan, müşteri yatırdığı parayı geri alamama riski ile karşı karşıya kalabilir.²⁵

3. İslâm Hukukuna Göre Vedâ

İslâm hukuku açısından “vedâ” meşru bir akittir.²⁶ Kur’an-ı Kerîm’de bu konuda şöyle buyrulmaktadır: “Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder”²⁷; “Eğer birbirinize güvenirseniz, güvenilen kimse emanetini (borcunu) ödesin ve Rabbi Allah’tan sakınsın”²⁸ ve “O müminler emanetlerine ve ahitlerine sadakat gösterirler; namazlarını titizlikle eda ederler. İşte vâris olacaklar bunlardır. Firdevs cennetine vâris olacaklar ve orada ebedî olarak kalacaklardır.”²⁹ Bu ayetler, vedâ uygulamasının meşruiyetine işaret eder. Son ayette Allah, güvenilir olup sözleşmelerini koruyanların cennette ebedi olarak kalacaklarını belirtirken, ilk ayette ise emanetlerin hak sahiplerine verilmesini emreder. Bu emir, Allah’ın namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek gibi ibadetler konusundaki haklarının yanı sıra, insanların birbirlerine emanet ettikleri hakları da içerir. Bu haklar, yazılı olmayan veya belgelenmemiş durumları da kapsar. Bu nedenle yukarıdaki ayetler, güven veya “emanet” kelimesinin, her türlü emanetin yerine getirilmesinin önemini vurgulamak için kullanıldığını göstermektedir.

Kur’an-ı Kerîm’de Allah, “emanete” ihanet edenleri sevmediğini şöyle ifade eder: “Eğer bir topluluğun anlaşmayı bozacağından endişe edersen, anlaşmayı derhal sona erdirdiğini onlara açıkça bildir. Allah ahidini bozanları asla sevmez.”³⁰

Hadislerde de İslâm hukukunun vedâ’ya ilişkin prensipleri belirtilmiştir. Mesela, Namr İbn Şuayb’dan gelen bir rivayette, Resulullah, bir başkasının mülkünü “emanet” olarak alıp muhafaza etmenin meşru olduğunu ve bunda bir vebal olmadığını beyan etmiştir.³¹ Bu rivayet, Cahiliye döneminde var olan “emanet” uygulamasının İslam medeniyeti içinde de devam ettirildiğini gösterir. Resulullah, “Veda Hutbesi”nde de emanete sahip çıkılmasını açıkça beyan etmiştir. Abdullah b. Ömer’den, Abdullah b. Dinar ve Sadaka b. Yesar’ın rivayetine göre, Resulullah’ın Arafat’ta verdiği “Vedâ Hutbesi”nde emanete riayet edilmesiyle ilgili sözleri, Medîne’de iken kendisine bildirilen bir hadise

²⁵ Daud Vicary Abdullah - Keon Chee, *Islamic Finance: Why It Makes Sense* (Marshall Cavendish International (Asia) Private Limited, 2010), 121.

²⁶ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd b. Ahmed Kâsânî, *Bedâ’î’u’ş-Şanâ’î’ Fî Tertîbî’ş-Şerâ’î’* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 1996), 6/316.

²⁷ Nisâ, 4/58.

²⁸ Bakara, 1/283.

²⁹ Mü’minun, 23/8-10.

³⁰ Enfâl, 8/58.

³¹ Ebû Abdillâh Muhammed İbn Mâce, *Sünen İbn Mâce* (Dâru’l-İhya’ el-Kutub el-Arabiyye, 2009), 3/240/s.201.

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

dayanıyordu: “Ey insanlar! Size emanet bırakılanları hak sahiplerine geri vermelisiniz.”³² Bu ifade, İslâm'da emanetin önemini ve hak sahiplerine iade edilmesinin gerekliliğini vurgular. Bu rivayetler, İslâm bankalarının işleyişine rehberlik eder. Bu ilkelere göre kurulan bankaları motive eden ve destekleyen hadislerdir. Müslümanlar, vedîa'nın kabul edilebilirliği konusunda hemfikirdirler, çünkü herkesin mülkünü sürekli yanında taşıması pratik zordur. Bu rivayetler, vedîa'nın İslâm hukukunda meşru bir akit olarak doğuşunun tarihsel temelini oluşturur.

Vedîa, İslâm hukuku çerçevesinde “emanet” prensibine dayanır, ancak daha özel bir konuma sahiptir. Vedîa'da, mülkün teslim edildiği kişinin (müstevda) malı veya parayı emanet niyetiyle tutması gerekmektedir. Emanette ise bu niyet şartı aranmaz. Emanet, tek taraflı bir irade ile gerçekleşirken, vedîa, mûdî ve müstevda'nın karşılıklı irade beyanlarıyla yapılan bir akittir. Örneğin, yolda bulunmuş bir eşya tek taraflı olarak emanet alınabilir, ancak vedîa'da malın mülk sahibinin rızasıyla emanet alınması gereklidir. Ayrıca, eğer biri koruma amacıyla rızasıyla bir başkasına para verirse, bu hem vedîa hem de emanet hükmünde olur.

4. Vedîa'nın İslâm Hukukundaki Yeri ve Bankacılıkta Uygulanması

İslâm, tasarrufların sadece saklanması değil, üretken yatırımlara yönlendirilmesini de teşvik eder. Tasarrufun verimli kullanımı üzerinde durur. Bu bağlamda banka, bireylerin küçük veya büyük birikimlerini ortak bir havuzda toplayarak bu mevduatları büyük yatırım fırsatları için kullanabilir hale getirir ve toplumun tasarruflarının etkin şekilde kullanılmasını sağlar.³³ İslâmî bankacılık, bu tür gereksinimlere bir cevaptır ve sıradan insanların tasarruflarını İslâm hukuku çerçevesinde seferber eder. İslâmî bankalar, konvansiyonel bankaların cari hesaplarına alternatif olarak vedîa yöntemini kullanır. Vedîa, bankanın emanet olarak aldığı parayı kullanabildiği ve müşterinin istediği zaman geri çekebileceği bir tür cari hesap anlamına gelir. Bu hesaplar, klasik bankalardaki vadesiz hesaplara benzer. Hesap açılışı sırasında müşterinin pazarlık yapma imkânı yoktur. Cari hesapların taraflara yüklediği sorumluluk ve menfaatler, kanun koyucu veya banka tarafından belirlenir. Bu nedenle, cari hesap sözleşmesi kesin bir sözleşme niteliğindedir.³⁴

Bu bağlamda BMB, İslâmî bankacılık için çıkardığı yönergelerin dördüncü maddesinde vedîa'nın nasıl işlediğini tanımlamaktadır. Vedîa, bankalara yatırılan fonun açık izinle yatırım amacıyla kullanılmasını ifade eder. İslâmî bankalar bu ilkeye göre mevduat toplar ve bu fonları yatırım yapmak için kullanmadan önce mevduat sahiplerinden izin alırlar. Mevduat sahipleri, bu fonların banka tarafından kullanılmasından elde edilen kâr veya zararı paylaşmazlar. Bankalar, mevduat sahiplerinin isteği üzerine vedîa ilkesine göre

³² Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd el-Hüzeli Etki Etki, *Musnad-El-Bazaar* (Medine: el-Ulum ve'l-Hikem yayınevi, 2002), Hadis No:6135/s. 387.

³³ S.M Ali Akkas, *Text Book on Islamic Banking* (Dhaka: Islamic Economics Research Bureau, 2008), 86.

³⁴ Seyyid Huvârî, *İslam Bankaları Ansiklopedisi* (Faysal Kurumu Yayını).

aldıkları mevduatları geri ödemekle yükümlüdürler. Ayrıca mevduat sahipleri, devlet vergileri ve diğer ücretleri ödemekle sorumludur.³⁵

Araştırmacılar, İslamî bankaların faaliyetlerini değerlendirirken, bankaların müşterilerden topladıkları ve emanet olarak tuttıkları mevduatı iki farklı yöntemle işlediklerini belirtmektedirler: a. Vedîa: Müşterinin cari hesabına yatırdığı para genellikle bankada vedîa veya emanet olarak tutulur. Böylece, banka bu parayı bankacılık faaliyetlerinde kullanabilmek için müşterinin rızasını alır. b. Borç: Bankaya yatırılan para ne vedîa ne de emanet olarak kabul edilir. Ancak yatırılan miktar bankada bir borç olarak kaydedilir.³⁶ Bu işlemlerin temelinde niyet ve amaç yatmaktadır. İslam hukuku da bu niyet ve amaca dikkat çeker ve işlemleri buna göre değerlendirir. İslamî banka ve vedîâ hesap sahipleri arasındaki ilişkilerin esasen emanet sistemine değil, krediye dayandığı açıktır.³⁷

Bankalar, müşterilerin vedîa hesabına yatırdıkları parayı kullanabilirler, ancak aynı tutarı müşteri geri istediğinde ödemekle yükümlüdürler. Bu durum, paranın kredi mi yoksa vedîa mı olduğunu belirlemeyi gerektirir. Örneğin, bir kişi başka birine ihtiyaç için para verirse, alan kişi bu parayı kendi ihtiyaçları için kullanabilir, ancak veren kişi geri istediğinde borçlunun bunu ödemesi gerekir. Hukukçulara göre ise vedîa, bu tür bir borç verme durumundan farklıdır. Bir kişi sadece korunma amacıyla birine para verirse, alan kişi bu parayı kendi amaçları için harcamaz ve veren kişi geri istediğinde parayı veya eşyaları değişmeden iade etmelidir. Bu nedenle, bankaların vedîa hesaplarına yatırılan paralar tam olarak geri ödenmediği için, bu hesaplar vedîa olarak adlandırılmaz; bunun yerine kredi hesabı olarak adlandırılır.³⁸

Bir hesap sahibi, vedîa hesabından istediği zaman yatırdığı parayı çekebilir, ancak banka, bu parayı kaybederse veya yanlış yere yönlendirirse, yatırılan parayı güvence altına almak ve mümkün olan en fazla miktarda geri ödemekle yükümlüdür. İslam hukukuna göre vedîa veya emanet durumunda ise teslim edilen para emanet kabul edilir ve emanet alan kişinin hatası olmadan kaybolursa geri ödemek zorunda değildir.³⁹ Hidâye'de belirtildiği üzere, kişi kendi kusuru dışında paranın kaybolması durumunda geri ödemekle yükümlü değildir. Peygamber Efendimiz, ödünç para kaybolursa ve kefil yoksa geri ödenmeyeceğini ifade etmiştir. Bu nedenle, vedîa alan kişi, servetin kendi hatası veya kasıtsız olarak kaybolması durumunda geri ödemekle yükümlü değildir.⁴⁰

³⁵ *Guidelines For Conducting Islamic Banking*, 11.

³⁶ bk Abdullah Kahraman, *İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü Fıkıh Serisi 4* (Konya: Nizamiye Akademi, 2016), 60–61. Aydın, Mehmet Akif, 'Deyn', TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.IX, 1994, s. 266-8.

³⁷ Mahfooj Rahman, *Qur'an O Sunnahar Alope İslami Banking Bebestah* (Dhaka: BIIT, 2014), 14.

³⁸ Savvân Mahmûd Hasan, *Esâsiyyâtü'l-Ameli'l-İslâmî* (Amman: Dârul'ul-manahij el-Ürdün Yayınevi, 2004), 120.

³⁹ Abdullah b. Muhammed İmrânî, *El-Menfa'a Fi'l-Kardi: Dirâse Te'siliyye Tatbikiyye* (Riyad: Dârul'-Kunuz, 2010), 9.

⁴⁰ Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed Dârekutnî, *Dârekutnî* (Riyad, 2001), 41.

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

Fıkıh Akademisi'nin vedîa ile ilgili kararı, yukarıda verilen referanslara dayanarak değerlendirildiğinde net bir perspektif sunar. İslam Fıkıh Akademisi (İİT), vedîa hesabına yatırılan paranın emanet değil, bir tür karz (borç) olduğunu öne sürer. Bu çerçevede, konvansiyonel veya İslamî bankaların vedîa (cari) hesabına yatırılan para, müşterinin ihtiyaçları doğrultusunda çekilebilir. Bu paralar güvenlik amaçlı olarak tutulduğundan, ihtiyaç duyulduğunda geri verilmelidir.”⁴¹ Bu sebeple, vedîa hesabı olarak adlandırılan hesap, aslında bir vedîa veya emanet hesabı değildir, bu konunun gerekçeleri yukarıda tartışılmıştır. Vedîa hesabında tutulan para emanet kabul edilmediğinden, mevduat sahibi bankada tutulan paraya karşı herhangi bir kâr elde edemez. Eğer yatırımcı fazladan bir miktar talep ederse, bu faiz olur. Dolayısıyla, vedîa hesabında tutulan para bankanın faaliyetleri için kullanılabilir, çünkü hesap açılışında yatırımcının izni alınmıştır ve kazanılan kâr bankada bırakılır. Banka, yatırılan paradan zarar etse bile, mevduat sahibinin parasından herhangi bir etkilenme olmaz. Kâdi Ömer Faruk, bankalar tarafından tutulan vedîa hesabındaki paraların aslında âriyet tarzında kabul edildiği sonucuna varmıştır. Buna göre, âriyetin vericisi "âriyet sağlayıcısı" olarak adlandırılırken, alıcı yani banka ise "âriyet alıcısı" olarak bilinir.⁴²

5. Paranın Vedîa Hesabına Yatırılmasının Âriyet Niteliği

İslam hukukuna göre âriyet, bir borç biçimidir ve âriyet olarak verilen herhangi bir şey, daha sonra istenirse teslim aldığı şekliyle geri verilir. Ancak para ve yiyecek gibi şeylerde âriyet hükümleri geçerli değildir, çünkü bu türlerin geri ödenmesi esnasında orijinaliği korunamaz ve değeri eşit bir şekilde değiştirilir. Bu sebeple bu kategoriler, âriyet yerine kredi olarak kabul edilir.⁴³ Fetevâ-i Hindîyye'ye göre âriyetin amacı, mülkiyeti bozulmadan mülkten yararlanmaktır, yani âriyet sırasında mülke sahip olmayı değil, sadece kullanım hakkını sağlar. Aynı ilkeler, Sirâcü'l-Vehhâc adlı eserde de anlatılmaktadır.⁴⁴

İslamî bankacılık sisteminde, yatırılan herhangi bir varlık bilinçli olarak kaybedilirse veya zarar görürse, bunun telafi edilmesi talep edilir. el-İnâye Şerhü'l-Hidâye müellifi bu konuda şöyle demiştir: Âriyet kapsamında, verilen bir şey istemeden kaybedilirse veya tahrip edilirse, emanet olarak kabul edildiği için geri ödenmesi gerekmez. Ancak İmam Şâfii, bunun tazmin edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bir kişi başkalarının mülkiyetinde olan bir şeyi, kendi kullanımı için alırsa, zarar durumunda tazmin etmekle yükümlüdür.⁴⁵ Bu nedenle, İslamî bankalara yatırılan varlıklar vedîa veya emanet olarak değil, bir borç

⁴¹ Abdullah b. Abdul Mohsin Turki, *Mecelletü'l-Mecma'u'l-Fikhî El-İslâmî* (Riyad, 2005), 11/931.Zuḥaylî, *Al-Fiqh al-Islâmî Wa-Adillatuh*, 7/198.

⁴² Kazi Omar Faruk, *Islami Banking PurboShorto Islami Bektitto* (Dhaka: Ahsan yayınevi, 2006), 66.Rahman, *Qur'an O Sunnahar Aloke Islami Banking Bebestah*, 31.

⁴³ Obaidul Hoque, *Fatwa and Masail* (Dhaka: İslamîk Foundation Bangladesh, 2001), 231.

⁴⁴ *El-Fetava'l-Hindîye* (Dhaka: İslamîk Foundation Bangladesh, 2011), 34/122.

⁴⁵ Akmal al-Dîn Abû 'Abd Allâh Ibn al-Shaykh Shams al-Dîn Bâbartî, *Al-'Inâyah Sharḥ al-Hidâyah* (Beirut: Dâr al-Fikr, 2009), 12/243.

olarak kabul edilir. Sahabî Zübeyr b. Avvâm, Resulullah'a yakınlığıyla bilinen ve güvenilir bir iş adamıydı. Emanet olarak para topladığı için pek çok insan ona güvenirdi. İnsanlar sadece emanet için değil, aynı zamanda kredi için de para vermek istiyorlardı. Böylece Zübeyr, parayı kendi işleri için kullanabilir ve kayıp durumunda insanlara geri ödeme yapabiliirdi, bu da insanlara fayda temin ederdi. Bu sebeple insanlar, paralarını Zübeyr'e emanet için değil, kredi için getirirlerdi. İmam Buhari, Zübeyr'in vefat ettiği zaman iki milyon iki yüz bin dirhem borcu olduğunu belirtir.⁴⁶

Chapra ve Khan, İslâmî bankaların düzenlenmesi ve denetlenmesinde, Müslümanların faizsiz işlemlerine vurgu yaparak kâr paylaşımının öncelikli olduğunu tartışmaktadır.⁴⁷ Vedîa'nın güvene dayalı bir kavram olduğu ve sahibinin izniyle kullanılabileceği, ancak faize yol açan işlemlerin caiz olmadığı ifade edilmiştir. Bu nedenle vedîa sisteminin fikhî temeli, sahibi çıkmayan eşyanın belirli bir süre sonra kullanılabilir hale gelmesi ve sahibi ortaya çıktığında geri verilme zorunluluğuna dayanır.

Hadise göre, eğer mal sahibi bir yıl içinde ortaya çıkmazsa, emanetçi malı kullanabilir ama bu kullanımdan kaynaklanan zarar ve ziyanlardan sorumlu olacaktır. İslâmî bankalar ve finans uzmanları bu hadisin ortaya koyduğu hükümleri iyi anlamalıdır. Müçtehitler, vedîa'nın kullanımına itiraz etmemiş, fikhî mezhep imamı da küçük değerdeki varlıkların kullanımını konusunda çeşitli içtihatlar ortaya koymuşlardır. Kısacası, Servet Bayındır'ın ifadesine göre bankanın amacı, gelirinden yararlanmak için ticari faaliyetlerde kullanırken parasını korumak iken, mudî (mal sahibi) ise yükten kurtulmak amacındadır. Bu şekilde hem parasını çeşitli risklere karşı korur hem de bankanın sağladığı fırsatlardan yararlanır.⁴⁸ İslâmî bankalar muhtemelen başlangıçtan beri vedîa hesabı adı altında faaliyet göstermişlerdir ve bu durumu değiştirmek istememektedirler. Faaliyetlerini adlandırmaktan çok, Şeriat kurallarına uygun olarak devam ettirmek istemektedirler.

6. Vedîa'nın Cârî Hesap Durumu

İslâmî bankalar, ticari ilişki kurmak isteyenlerden cari hesap açmalarını şart koşarlar. Gerçek veya tüzel kişiler tarafından her zaman kısmen veya tamamen geri çekilebilen, faiz veya kâr ödenmeyen bu hesaplara cari (vedîa) hesap adı verilir.⁴⁹ Vedîa'ya ilişkin koşulların doğru anlaşılabilmesi için bu işlemin temellerini açıklamak son derece önemlidir. Çünkü İslâm hukukundaki her sözleşme için belirli şartlara uyulması gerekmektedir. Bu bağlamda, vedîa uygulaması üç temel ilkeye dayanmalıdır. Örneğin, teklif ve kabul gibi. Müçtehitler, karşılıklı olarak teklif ve kabul şekliyle ilgili her bir

⁴⁶ Muḥammad Taqî 'Uṣmānî, *The Historic Judgment on Interest Delivered in the Supreme Court of Pakistan* (Idaratul-Ma'arif, 2000), 47. Rahman, *Qur'an O Sunnahar Alope İslami Banking Bebestah*, 35.

⁴⁷ M. Umer Chapra - Tariqullah Khan, "Regulation And Supervision of Islamic Banks," *Islamic Research and Training Institute (IRTI)* 8/11 (2000), 58.

⁴⁸ Bayındır, *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, 57.

⁴⁹ Günal Vural, *Özel Finans Kurumları* (Ankara: Türkiye Bankalar Birliği, 1984), 18.

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

sözleşme için orijinal bir kural olarak “beyan” konusunda mutabakata varmışlardır. Dolayısıyla vedîa, ilgili taraflar arasında karşılıklı bir onay alınana kadar geçerli değildir. Bu karşılıklı onay teklif ve kabul ile ifade edilir. Teklif, birinin mülkünü koruma amacıyla başkasına bırakma isteğini gösterir. Örneğin, bir kişinin "Bu malı senin koruman için bırakıyorum" demesi "teklif"i, karşı tarafın bu malı kabul etmesi ise "kabul"ü ifade eder. Kabul, sözlü olabileceği gibi fiziksel bir makbuz veya ima yoluyla da gerçekleşebilir. İkinci olarak, mütevellî ve emanetçi olarak vedîa sözleşmesinde, en az iki taraf bulunmalıdır. Bu konuda hukukçular, emanetçi ve mütevellî makamının rüşt çağına ermiş kişiler olması gerektiği konusunda fikir birliği içindedirler. Mecelle'nin 762. maddesi de bu şekilde düzenlenmiştir. Rüşt çağına ermiş kişiler, ergenlik çağına ulaşmamış olsalar da akıllı ve takdir yetisine sahip olan kişilerdir. Vedîa'nın diğer taraflarında da aynı şekilde ehliyet şartları aranır. Kur'an-ı Kerim, mallarımızı yetimlere ancak onların akılcı olgunlaştığını gördüğümüzde vermemizi öğütler: "Allah'ın size geçim kaynağı kıldığı mallarınızı, akıl ermezlere vermeyin. Mallarıyla onları besleyin, giydirin ve güzel sözlerle onlara yaklaşın. Yetimler evlilik çağına gelince mallarını kendilerine verin; büyüyecekler diye mallarını israf ile yemeyin. Zengin olanlar yetim malına tenezzül etmesin, yoksul olanlar da adaletle yesin. Mallarını kendilerine verdiğinizde yanlarında şahit bulundurun; hesap sorucu olarak da Allah yeter."⁵⁰

Bu sebeple, küçük veya akli yerinde olmayan bir tarafın vedîası kabul edilmez, kabul edilirse gerçek bir emanetin tüm yükümlülükleri yerine getirilir. İslâm âlimleri bu konuda zenginliğin bir emanet olduğunu ısrarla vurgulamışlardır.⁵¹

Emanet parasıyla seyahatin hükmü konusunda müçtehitler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Ebu Hanife'ye göre, müşteri bunu açıkça yasaklamadığı ve seyahat rotası güvenli olduğu sürece mütevellî, vedîa miktarı ile seyahat etme hakkına sahiptir. Dolayısıyla, vedîa sözleşmesinin coğrafi olarak sınırlanmadığı sonucuna varmıştır. Sözleşmenin ifadeleri önemlidir ve gelecekteki depozito iadesi, vedîa'nın bir borç miktarında kendisini yükümlü kılması anlamına gelir.⁵² Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ise ulaşım zor veya maliyetli ise mütevellînin para yatırma izni olmadan seyahat etmesini şart koşmuşlardır. Bu durumda, mütevellî, bankaya yatırdığı miktarı koruma altına alır. Lakin, depozito taşınabiliyorsa ve asgari çaba ve maliyetle seyahat edilebiliyorsa, mütevellî ile birlikte seyahate izin verilir.⁵³ Maliki mezhebi mensupları ise bir teminat sağlanmadıkça teminatla seyahat etmenin gerekli olduğunu savunmuşlardır. Bu durumda mütevellî, normal şartlar altında mevduatı aynı şehirde tutmalıdır, ancak şehrin yaşam şartlarının vedîayı korumak için güvenli hale getirilmesi gerekliliği aranmaz.⁵⁴ Şâfiîler ve

⁵⁰ Nisâ, 4/5-6.

⁵¹ Ebû Cafar Muhammed b. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân* (Cidde: Dârü'l-Hicre Yayınevi, 1984), 4/145-146. Ali Toksarı, "Emanet", TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. XI, 1995, s. 81-83

⁵² Mevsilî, *Al-Ikhtiyâr Li-Ta'lîl al-Mukhtâr*, 1/209.

⁵³ Bâbartî, *Al-'Ināyah Sharḥ al-Hidāyah*, 12/243.

⁵⁴ Mâlik b. Enes Yemenî Ebû Abdillâh, *El-Müdevvene* (Cidde: Vezaretül-evkaf, 1324), 12/132.

Hanbelîler ise mütevellinin emanet ile seyahat etmesine izin verilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Eğer seyahat etmesi gerekiyorsa, emanetin sahibine, yasal temsilcisine veya yasal makamlara geri verilmesi gerektiğine hükmetmişlerdir. Emanet sahibine veya yasal temsilcisine teslim edilmezse, yasal makamlar mal sahibinin yasal vekilliği rolünü üstlenebilir.⁵⁵ Bu bağlamda, hukukçuların çoğunluğu mevduatla seyahat etmenin yasak olduğu görüşündedir. Ancak Hanefîler, vedâ işleminin sadece beyan olduğunu savunarak, diğer hukukçuların önerdiği iki işlemin ise bunu tamamladığını iddia etmektedirler.

7. Modern Vedâ Çeşitleri

Müçtehitler arasında görüş ayrılıkları olmasına rağmen, vedâ bir servetin mûdî tarafından müstevda'a emanet olarak bırakılmasını ifade eden bir akit türüdür. Çağdaş tanımlamayla, bu bir kredi biçimidir; çünkü kişi kendi mülkiyetindeki varlıklarının bir kısmını, muhafaza etmesi için başka bir kişiye emanet olarak verir. İlk dönem İslâm hukukçuları vedâ'yı sınıflandırmamış olsalar da günümüz araştırmacıları onu vedâ'tü'l-emâne ve vedâ'tü'd-damâne olarak iki kategoriye ayırıyorlar. "Vedâ'tü'l-emâne" terimi, İslam finansında önemli bir kavram olup "emanetin emaneti" anlamına gelir. Bu kavram, bir kişinin başka birine emanet ettiği bir şeyin güvenle korunmasını ve eksiksiz bir şekilde geri verilmesini ifade eder.⁵⁶ Bankaların müşterilerin paralarını güvenli bir şekilde saklaması bu prensibi pratikte gösteren bir örnektir. Banka, müşterilere emanet edilen parayı istediklerinde eksiksiz bir şekilde geri vermelidir, bu da vedâ'tü'l-emâne prensibini yansıtır. Bu prensip, toplumdaki güven, doğruluk ve adalet gibi temel değerlerin korunmasına katkıda bulunur ve toplumda huzur ve istikrar sağlar.

İkinci kısım olan "Vedâ'tü'd-damâne", İslam hukuku ve finansında önemli bir kavramdır ve "zararı karşılamak için emanet etme" anlamına gelir. Bu kavram, bir kişinin zarar vermemek veya zararı karşılamak amacıyla bir şeyi başkasına emanet etmesini ifade eder. Örneğin, bir kişi aracını başka birine ödünç verirken, aracı zarar görmemesi veya zarar görürse karşılanması için emanet eder. Aracı alan kişi, araca zarar vermekten kaçınmalı ve zarar verilirse tamir veya tazmin etmelidir. Bu durum, Vedâ'tü'd-damâne prensibinin bir örneğidir. Başka bir örnek ise, bir ev sahibinin kiracısına evini kiralarken, evin bakımını ve korunmasını emanet etmesidir. Kiracı, ev sahibinin evine zarar vermemeli ve evin bakımını düzenli olarak yapmalıdır. Eğer evde herhangi bir zarar oluşursa, kiracı bu zararı karşılamalıdır. Bu durumda vedâ'tü'd-damâne prensibi devreye girer. Bu anlaşma vedâ'tü'd-damâne olarak bilinir ve beş temel özelliği içermektedir. İlk olarak, velayetin emanetçisi olan müteveli, emanet edilen şeyi koruma yükümlülüğündedir. İkinci olarak banka, kullanım sonrası tüm kârı elde eder ve ticarete zarar oluşması durumunda sorumluluk bankaya aittir. Üçüncüsü, yatırılan varlık alım-satım ve diğer amaçlar için kullanılabilir. Dördüncü olarak müteveli, yatırılan varlığın kullanımından elde edilen

⁵⁵ Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed İbn Ebî Sehl Serahsî, *El-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 2000), 63.

⁵⁶ Mustafa Kelebek, *İslam Borçlar Hukuku ve Ebu Yusuf'un Öncelikleri* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 124.

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

herhangi bir geliri talep edebilir. Son olarak yatırımcı, emaneti istediği herhangi bir zamanda geri alabilir.

Bu işlem, bir karz (borç verme) akdi gibidir. Mûdî, yatırdığı miktarı sadece geri alır ve anapara üzerine herhangi bir ilave yapmaz. İslâm bankaları, İslâm hukukunun bu hükmünden istifade ederek bünyelerine yatırılan büyük servetleri geri ödemediği önce yatırım ortaklıklarında kullanarak kâr sağlarlar. Buna karşın, konvansiyonel bankalar müşterilerine yatırılan miktarlara yüzdelik faiz öderken, daha yüksek faizle kredi açarak haksız kazanç elde ederler ve piyasaları kızıştırırlar.⁵⁷ İslâmî bankaların bu çalışma sistemi, olumsuz durumlarda dahi, örneğin bankadaki paranın çalınması gibi durumlarda bile paranın iadesini garanti eder. Zira banka, böyle bir kaybı telafi edebilecek izne ve altyapıya sahiptir. Bu durumun iki sebebi vardır: Birincisi, müşterilerin mevduatını kullanma izni verildiği için kâr sağlama yeteneği; ikincisi ise müşterilerle faizsiz bir iş birliği kurdukları için kâr/zarar ortaklığı prensibine dayalı olarak zararı telafi edebilme imkânı bulunmasıdır.

İslâmî finans bankalarının, bünyesine aktarılan serveti vedîatü'd-damâne prensibiyle koruması, müşteriler arasında güven oluşturarak daha fazla servet akışına yol açabilir. Bu çalışma şekli ve teminat garantisi, Ürdün İslâm Bankası tarafından öne çıkarılan bir uygulamadır.⁵⁸ Bu açıklamalar ışığında, şu tespiti yapmak yerinde olacaktır: İslâmî banka, bünyesine yatırılan mevduat hesaplarını sadece "vedîa" prensibine bağlı kalarak işlettiği için vedîa hesabının adında herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek yoktur. Ancak burada, vedîa üzerine çalışan İslâm hukuku araştırmacılarının ortaya koyduğu sonuçlara dikkat edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu durumda, "el-vedîatü'd-damâne" uygulamasının özel bir anlaşma olarak görülmesi mümkündür. Örneğin, Amr b. Şuayb'ın babası, birinin vedîa sahibi için kefil olmasının gerekmediğini belirtmiştir. Hadisleri tahkik eden Nâsırüddin el-Elbânî, hadislerin hasen olduğunu ifade etmiştir. Abdurrahman Mübarekuri de Tuhfetü'l-Ahvazi adlı eserinde, Amr b. Şuayb tarafından nakledilen hadislerin babasından rivayet edildiğini⁵⁹ ve senedinin sahih olduğunu kabul etmiştir.⁶⁰ İbn Hacer el-Askalani de Fethu'l-Bârî kitabında hadisler hakkında benzer bir yorum yapmıştır.⁶¹ Resulullah'ın fakih çevresinden Ebu Bekir, Ali b. Ebi Talib ve İbn Mes'ûd, vedîa'nın aslında bir emanet olduğunu ifade etmişlerdir.⁶²

Bu sebeple, İslâm hukukunun klasik prensipleri içinde vedîa'nın "her şartta tazmin edilen" ve "normal seyri" içinde yürütülen iki ayrı uygulamaya tâbi tutulması, İslâm

⁵⁷ Lee Mei Pheng - Detta Ivan Jeron, *Islamic Banking & Finance Law* (Selangor: Darul Ehsan, 2007), 73.

⁵⁸ *The Jordan Islamic Bank for Finance and Investment Law* (Amman: Jordan Islamic Bank, 2013), 4.

⁵⁹ İbn Mâce, *Sünen İbn Mâce*, 11/802.

⁶⁰ Muhammed Nâsırüddin Elbânî, *Sahihu'l-Camiu's-Sağîr ve Ziyâdetuhu* (Riyad: el-Mektebu'l-İslâmî, 1998), Hadis No: 13475, s. 1348.

⁶¹ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî* (Kahire: Ahmed M. Şâkir, 2008), 2/57.

⁶² Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer b. Ali b. Ahmed el-Ensârî İbnü'l Mülakkin, *El-Bedrü'l-Münîr Fî Tahrîci Ehâdisi ve'l Âsâr Fî Şerhi'l Kebîr* (Dârul-Hicra yayınevi, 2006), 307.

hukukunun temel prensibiyle uyumsuz görünmektedir. Eğer vedâ çeşitli biçimlere ayrılıyorsa, bu durumda "vedâ" başlığı altında değil, "kredi" başlığı altında ele alınmalıdır. Çünkü bu durumda vedâ'nın özellikleri değişir ve kredi nitelikleriyle karışır.

İslâm hukukunda vedâ, emanetçi sınırları aşılmadıkça sorumluluğa tâbi olmayan güvene dayalı bir işlemdir. Ancak günümüzde, ülkedeki İslâmî finans kuruluşları cari ve tasarruf hesapları için vedâ sözleşmeleri uygulamaktadır. Bu sözleşme, varlığı müşteri adına korumak için varlık sahibi (müşteri) ile koruyucu (banka) arasında yapılır ve banka aynı zamanda bu varlığı yatırım amaçları için kullanabilir. Dolayısıyla cari hesaplar için kredi araçları, tasarruf ve sabit yatırım hesapları için mudârebe araçları daha uygun olabilir. Çünkü müşteri, parasını bankaya karz (borç verme) eder ve banka bunu alırken borçlanır. Akademisyenlerin çoğunluğu ve Cidde merkezli Fıkıh Akademisi'nin Ebu Dabi'de düzenlenen 9. toplantısının 86 (9/3) sayılı kararı, resmi pozisyonlarını belirtmektedir. Konsey, müşterinin cari hesaba yatırdığı paranın İslâmî bankalar tarafından kredi verilip verilmeyeceğine ve dolayısıyla bankanın müşterinin istediği her an meblağı iade etme yükümlülüğüne karar verdi. Bu argümanlar ve gerekçelerle desteklenen bu durum şu noktalarla açıklanabilir: a) Mevduat sahibi, parasını bankaya yatırdığında bankanın bu parayı diğer paralarla karıştırabileceğini ve yatırım yapabileceğini bilir. Mevduat sahibi, parasının kullanılması için bankaya izin verebilir, bu da borç verme anlamına gelir, vedâ değil. b) Banka, yatırılan paraya sahip olduğu için onunla istediği gibi ilgilenir, bu da kredi olarak kabul edilir, vedâ değil. Zira vedâ sözleşmesinde kayyım, depozitoyu kullanma yetkisine sahip değildir ve onunla ilgilenemez. Dolayısıyla vedâ adı altında sunulan şey gerçekte olmayan bir metafor olur, çünkü vedâ'nın şartları ve önemli özellikleri yerine getirilmez. c) Bankanın, mevduat sahibine geri ödeneceği garantili olduğu varsayılır. Borç verme ve teminat, vedâ ile çeliştiği için banka, vedâ olarak değerlendirilse bile aynı meblağı geri ödeme garantisi vermez.

Sonuç

İslami bankacılık, bireysel veya ticari amaçlarla açılacak ve istenildiğinde kısmen veya tamamen geri çekilebilen cari hesaplar sunar. Bu hesapların koşulları kanun koyucu veya banka tarafından belirlenir ve banka bu paraların mülkiyetini üstlenir. Ancak, Türkiye dışındaki ülkelerde vedâ olarak bilinen bu hesaplar, klasik fıkıh metinlerine ve İslam hukuk doktrinine dayanır. Vedâ, bir mal sahibinin mülkiyetindeki parasını güvenli bir şekilde başka birine emanet etmesini ifade eder. Bu kapsamda, İslami bankalar, müşterilerinden aldıkları parayı güvende tutarlar ve müşteri talep ettiğinde geri öderler. Ancak, bankalar bu hesaplarda sabit bir getiri vaat etmezler ve müşterilerin paralarını istediklerinde çekememe riski vardır.

İslam, tasarrufların üretken yatırımlara yönlendirilmesini teşvik eder, İslami bankalar da bu prensipleri takip eder. Bu nedenle, bankalar müşterilerin birikimlerini toplar, bu fonları yatırım fırsatlarına yönlendirir ve toplumun tasarruflarını etkili bir şekilde kullanır. İslami bankacılık, bu ihtiyaçlara cevap vermek için tasarlanmıştır ve İslam

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

hukukuna uygun olarak tasarrufları harekete geçirir. İslami bankalar, vedîa yöntemini kullanarak konvansiyonel bankaların cari hesaplarına bir alternatif sunarlar. vedîa hesapları, müşterilerin paralarını istedikleri zaman çekebilecekleri ve bankanın bu paraları kullanabileceği bir sistem sunar. Bu hesaplar, İslami bankalardaki faizsiz hesaplara benzer ve müşteriler hesap açılırken pazarlık yapamazlar. Vedîa hesaplarının işleyişi, bankaların müşterilerden aldığı parayı iki farklı şekilde kullanmasıyla ilgilidir. Birinci yöntemde, müşterinin paraları bankada vedîa veya emanet olarak tutulur ve banka bu paraları kullanabilir. İkinci yöntemde ise müşterinin paraları vedî'a veya emanet olarak kabul edilmez, ancak banka bu paraları bir borç olarak kabul eder. İslami hukuku, banka ve müşteri arasındaki ilişkilerin kredi temelli olduğunu kabul eder. Banka, müşterinin paralarını kullanırken borç alır ve müşteri paralarını geri talep ettiğinde bu borcu ödemek zorundadır. Bu nedenle, vedîa hesapları, aslında birer borç hesabı olarak işlev görür. İslami bankacılık, etik ve farklı özelliklere sahip bir finansal sistemi, İslam hukukuna uygun olarak çalıştırır ve müşterilerin tasarruflarını harekete geçirerek üretken yatırımlara yönlendirirler. Vedîa hesapları, bu prensiplere uygun olarak tasarlanmış ve müşterilere güvenli bir şekilde paralarını çekme ve bankanın bu paraları kullanma imkânı sunmuştur. Bu hesaplar, İslami bankacılığın benzersiz yapısını ve İslam hukukuna uygun çalışma prensiplerini vurgular.

Bangladeş bağlamında, İslami bankacılığın yaygınlığı diğer Müslüman ülkelerde olduğu gibi dünya genelinde hızla artmaktadır. İslami bankacılık, İslami prensiplere göre yönetilmekte olup, birçok finansal gösterge açısından geleneksel bankacılıkla benzer bir hızda ilerlemekte ve herhangi bir şekilde faiz kabul etmekten veya ödemekten kaçınmaktadır. Bu itibarla İslami bankacılık, geleneksel bankacılıktan tamamen farklıdır ve İslami bankaların etik ve ayırt edici özelliklerini vurgulamaktadır ve Şeriat prensipleriyle mükemmel uyum içindedir. Bu bankalar, tasarrufları harekete geçirerek, bu fonları üretken yatırımlara yönlendirerek ve bankacılık hizmetleri sunarak asil bir amaca hizmet ederler. Fon toplama süreci, müşterileri çekmeyi ve birikimcilerin paralarını bankaya emanet etmelerini teşvik etmeyi içerir; bu süreç, kaynak hareketlendirme faaliyetleriyle kolaylaştırılan üçüncü taraf fon yatırımlarına dayanır. İslami bankacılık, bu faaliyetleri Şeriat prensiplerine göre yürütür ve İslam hukukuna sıkı bir şekilde uyulmasını sağlar. İslami bankalarda kaynak hareketlendirmek için kullanılan finansal ürünlerden biri, mevduat sahiplerinin istediklerinde paralarını çekebilmelerine izin veren vedîa sözleşmesine dayanan cari hesaptır; bu da yüksek düzeyde güvenlik sağlar. Vedîa sözleşmesi, emanet sözleşmesinin fıkhi terminolojisine dâhil olmasına rağmen, benzersiz ve pratik bir cari hesap formunu temsil ettiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu sözleşmeye göre, eğer banka zarar ederse, yatırılan paraları müşteriye geri ödemesi gerekir. Ancak, bankacılık bağlamında vedîa, genellikle bankanın kaybolan paraları geri ödeme zorunluluğu olmadığı emanet sistemiyle ilişkilendirilse de vedîanın daha çok bir borç yükümlülüğüne benzer şekilde işlev görmesi önemlidir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): A H M Ershad Uddin

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

Kaynakça

- Abdullah, Daud Vicary - Chee, Keon. *Islamic Finance: Why It Makes Sense*. Marshall Cavendish International (Asia) Private Limited, 2010.
- Adnan, Muhammad Ali - Sunarto, Atika. "The Urgency of the Existence of Islamic Banking (Comparative Study with Conventional Banking)." *Legal Brief* 10/2 (May 30, 2021), 59-67. <https://legal.isha.or.id/index.php/legal/article/view/35>
- Ahmad, Zaki et al. "An Insight into Investment and Deposit Products Offered by Islamic Banks in Malaysia." *Al-Hikmah: International Journal of Islamic Studies And Human Sciences* 6/1 (February 27, 2023), 1-28. <https://doi.org/10.46722/hikmah.v6i1.351>
- Akkas, S.M Ali. *Text Book on Islamic Banking*. Dhaka: Islamic Economics Research Bureau, 2008.
- Alam, M. K. - Ershad Uddin, Ahm. "Legal and Regulatory Frameworks For Shari'a Governance Practices in the Islamic Banking Industry of Bangladesh." *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 17 (December 30, 2023), 663-688. <https://doi.org/10.47502/mizan.1332588>
- Alkış, Alpaslan. "İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama Ve Kullandırma Yöntemleri." *INJOSOS AL-Farabi International Journal on Social Sciences* 2/3 (2018), 120-133.
- Anjom, Washeka - Faruq, Abu Taher Mohammad Omor. "Financial Stability Analysis of Islamic Banks in Bangladesh." *European Journal of Business and Management Research* 8/3 (June 21, 2023), 320-326. <https://doi.org/10.24018/ejbmr.2023.8.3.1953>
- Bābarti, Akmal al-Din Abū 'Abd Allāh Ibn al-Shaykh Shams al-Din. *Al-'Ināyah Sharḥ al-Hidāyah*. Beirut: Dār al-Fikr, 2009.
- Battal, Ahmet. "Bankalarla Özel Finans Kurumlarının Mukayesesi." *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6 (1993), 378.
- Bayhaqî, Aḥmad ibn al-Ḥusayn ibn 'Alî. *Sunan Al-Bayhaqî al-Kubrâ*. Kahire: Dârul'-Mârife yayınevi, 2007.
- Bayındır, Servet. *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*. Rağbet Yayınları, 2005.
- Bayındır, Servet. *Islamic Finance-2; From the Perspective of Fiqh and Economics*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2018.
- Berki, Ali Himmet. *Majalla Ahkam Adliyye*. İstanbul: Hikmet Yayınları, 1982.
- Chapra, M. Umer - Khan, Tariqullah. "Regulation And Supervision of Islamic Banks." *Islamic Research and Training Institute (IRTI)* 8/11 (2000).
- Dârekutnî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *Dârekutnî*. Riyad, 2001.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Sahîhu'l-Camiu's-Sağîr ve Ziyâdetuhu*. Riyad: el-Mektebu'l-İslâmî, 1998.
- Etki, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd el-Hüzelî Etki. *Musnad-El-Bazaar*. Medine: el-Ulum ve'l-Hikem yayınevi, 7th Ed., 2002.
- Fıdancı, H. A. *Katılım Bankalarının Türkiye'deki Geçimi ve Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Hasan, Savvân Mahmûd. *Esâsiyyâtü'l-Ameli'l-İslâmî*. Amman: Dârul'-ul-manahij el-Ürdün Yayınevi, 2004.
- Hoque, Obaidul. *Fatwa and Masail*. Dhaka: İslamîk Foundation Bangladesh, 3rd Ed., 2001.
- Hosen, Muhamad Nadrattuzaman - Nahrawi, Amirah Ahmad. "Comparative Analysis of Islamic Banking Products between Malaysia and Indonesia." *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences* 1/2 (2012), 120-143.
- Huvârî, Seyyid. *İslam Bankaları Ansiklopedisi*. İstanbul: Faysal Kurumu Yayını, no date.
- 'Uṣmānî, Muḥammad Taqî. *The Historic Judgment on Interest Delivered in the Supreme Court of Pakistan*. İdaratul-Ma'arif, 2000.
- İbn Mâce, Ebü Abdillâh Muhammed. *Sünen İbn Mâce*. Dâru'l-İhya' el-Kutub el-Arabiyye, 2009.
- İmrânî, Abdullah b. Muhammed. *El-Menfa'a Fi'l-Kardi: Dirâse Te'sîliyye Tatbikiyye*. Riyad: Dâru'l'-Kunuz, 2010.
- Kahraman, Abdullah. *Tedavi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebü Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedâ'î'u's-Şanâ'î' Fî Tertîbi's-Şerâ'î'*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996.
- Kelebek, Mustafa. *İslam Borçlar Hukuku ve Ebu Yusuf'un Öncelikleri*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

- Khairisma et al. "Role of Wadiah Demand Deposits And Operating Income on The Net Income Performance of Sharia Central Asia Bank (Bca)." *Jurnal Ekonomi Syariah, Akuntansi Dan Perbankan (JESKaPe)* 7/1 (June 14, 2023), 35–48. <https://doi.org/10.52490/jeskape.v7i1.1637>
- Leli Kurniati. "The Influence of Knowledge of Madrasah Teachers About Wadiah Savings Products and Interests Becoming a Customer at a Sharia Bank in Indramayu." *Al-Arfa: Journal of Sharia, Islamic Economics and Law* 1/1 (June 21, 2023), 22–28. <https://doi.org/10.61166/arfa.v1i1.3>
- Margināny, 'Alī Ibn Abī Bakr Burhān al-Dīn Abū al-Ḥasan. *Al-Hidāyah Sharḥ Bidāyat al-Mubtadi*. Pakistan: Idārat al-Qur'ān wa-al-'Ulūm al-Islāmiyah, 1417.
- Mevsilī, Ebū'l-Fazl Meccüddīn Abdullāh b. Mahmūd b. Mevdūd. *Al-Ikhtiyār Li-Ta'līl al-Mukhtār*. Riyad: Müessesetür Risale Yayınevi, 1989.
- Mülakkin, Ebū Hafis Sirācuddīn Ömer b. Ali b. Ahmed el-Ensārī İbnü'l. *El-Bedrül-Münir Fī Tahrīci Ehādīsi ve'l Āsār Fī Şerhi'l Kebir*. Dārul-Hicra yayınevi, 2006.
- Nugraha, Ahlam Ahlam et al. "Criminal Liability of Online Transportation For Traffic Accident Victims on Positive Law And Islamic Law Perspective." *Proceeding of International Conference on Sharia and Law* 1/1 (September 18, 2022), 160–163. <https://proceedings.uinsby.ac.id/index.php/ICOSLAW/article/view/962>
- Nujaym, Zayn al-Dīn. *Al-Baḥr al-Rā'iq Sharḥ Kanz al-Daqā'iq*. Beirut: Dār al-Ma'rifah, 1993.
- Pheng, Lee Mei - Jeron, Detta Ivan. *Islamic Banking & Finance Law*. Selangor: Darul Ehsan, 2007.
- Rahman, Mahfooj. *Qur'an O Sunnahar Alope Islami Banking Bebestah*. Dhaka: BIIT, 2014.
- Rahmasari, Oliv Amalia - Febriandika, Nur Rizqi. "The Application of Wadiah Contract on Islamic Banking Savings Products Through Branchless Banking (Conformity Analysis on Fatwa DSN-MUI and POJK)." *Proceedings of the 2018 International Conference on Islamic Economics and Business (ICONIES 2018)*. Kota Malang, Indonesia: Atlantis Press, 2019. <https://doi.org/10.2991/iconies-18.2019.56>
- Rizal, Sofian Syaiful. "Use of Public Roads For Weddings In The Perspective Of Islamic Law And Positive Law." *Proceeding of International Conference on Education, Society And Humanity* 1/1 (May 30, 2023), 358–369. <https://ejournal.unuja.ac.id/index.php/icesh/article/view/5663>
- Ruslan, Murniati. "Islamic Perspectives on the Implementation of Wadiah Products at Islamic Banks in Indonesia." *Journal of Economics, Management and Trade*, 38–46. <https://doi.org/10.9734/jemt/2021/v27i930366>
- Santi Nur Rohmah Agustiani. "Implementation Of Wadiah Agreements In Indonesian Hajj Savings Products At Bank Syariah Indonesia KCP Cinunuk." *Al-Fadilah: Islamic Economics Journal* 1/1 (November 21, 2023), 33–39. <https://doi.org/10.61166/fadilah.v1i1.5>
- Şehūd, Ali b. Nāyif. *El-Mufassal Fī Ahkāmī'r-Ribā*. Mektebetuş-Şamela, 2012.
- Serahsī, Ebū Bekr Muhammed b. Ahmed İbn Ebū Sehl. *El-Mebsūt*. Beyrut: Dāru'l-Fikri'l-Arabī, 2000.
- Sidharta, Raden Bagus Faizal Irany et al. "Profitability: Third Party Funds and Credit Risk Study on Indonesian Digital Banking." *Target: Jurnal Manajemen Bisnis* 4/2 (2022), 213–220. <https://doi.org/10.30812/target.v4i2.2622>
- Sidharta, Raden Bagus Faizal Irany et al. "Profitability: Third Party Funds and Credit Risk Study on Indonesian Digital Banking." *Target: Jurnal Manajemen Dan Bisnis* 4/2 (January 9, 2023), 213–220. <https://doi.org/10.30812/target.v4i2.2622>
- Sirāç, Muhammed Ahmed. *En-Nizāmül Masrifıyyi'l İslâmî*. Kahire: Dārun-Neşr vet-Tevzi, 1989.
- Suardana, Putu Ayuni Kartika Putri - Kustina, Ketut Tanti. "Pengaruh Fee Based Income Dan Transaksi E-Banking Terhadap Perubahan Laba Pada Pt. Bank Pembangunan Daerah Bali." *Jurnal Ilmiah Akuntansi Dan Bisnis* 2/2 (2017), 331–343. <https://doi.org/10.38043/jiab.v2i2.2079>
- Sumer, Serpil et al. "Katilim Bankalarinin Kredi Kullanlar Açısından Tercih Edilmeme Sebepleri: Atatürk Üniversitesi Akademisyenleri Üzerine Bir Uygulama." *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 32/4 (October 5, 2018), 897–920. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniibd/issue/39554/433405>
- Taberī, Ebū Cafar Muhammed b. *Cāmi'u'l-Beyān*. Cidde: Dāru'l-Hicre Yayınevi, 1984.
- Tirmizī, Ebū İsā Muhammed b. İsā b. Sevre. *Sünen-i Tirmizī*. Kahire: Ahmed M. Şâkir, 2008.
- Turki, Abdullah b. Abdül Mohsin. *Mecelletü'l-Mecma'u'l-Fikhî El-İslâmî*. Riyad, 2005.
- Tutik, Titik Triwulan. "Kedudukan Hukum Perbankan Syariah Dalam Sistem Perbankan Nasional." *Muqtasid: Jurnal Ekonomi Dan Perbankan Syariah* 7/1 (June 1, 2016), 1. <https://doi.org/10.18326/muqtasid.v7i1.1-27>
- Uçar, Mustafa. *Türkiye'de-Dünyada Faizsiz Bankacılık Ve Hesap Sistemleri*. Fey Vakfı, İstanbul.

BANGLADEŞ'TEKİ İSLAMİ BANKALARIN VEDİA VE FON TOPLAMA FAALİYETLERİ: İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

- Uddin, Ahm Ershad - Hira, Ayhan. "Bangladeş'te Kira Sertifikası (Sukuk) Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Analizi." *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/20 (July 28, 2023), 577-601. <https://doi.org/10.17050/kafkasilahiyat.1250424>
- Uddin, Ahm Ershad - Alam, M. K. "Legal and Regulatory Frameworks For Shari'a Governance Practices in the Islamic Banking Industry of Bangladesh." *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 17 (December 30, 2023), 663-688. <https://doi.org/10.47502/mizan.1332588>
- Vural, Günel. *Özel Finans Kurumları*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği, 1984.
- Yanpar, Atila. *İslami Finans*. İstanbul: Scala Yayıncılık, 2015.
- Yemenî, Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh. *El-Müdevvene*. Cidde: Vezaretül-evkaf, 1324.
- Yıldırım, Mustafa. *İslâm Borçlar Hukukunda Vedîa*. İzmir, 2005.
- Yusuf, Mohammad et al. "Deposit Strategy of Easy Wadiah Savings Fund at Bank Syariah Indonesia." *Lead Journal of Economy and Administration* 2/3 (February 12, 2024), 125-138. <https://doi.org/10.56403/lejea.v2i3.173>
- Zuḥaylî, Wahbah. *Al-Fiqh al-İslâmî Wa-Adillatuh*. Dimashq: Dâr al-Fikr, 1997.
- "Developments of Islamic Banking in Bangladesh." *Bangladesh Bank Islamic Banking Cell Research Department*. June 15, 2023
- El-Fetava'l-Hindîye*. Dhaka: İslamîk Foundation Bangladeş, 2011.
- "*Guidelines For Islamic Banking*." Dhaka: Bangladesh Bank, 2009.
- Guidelines For Conducting Islamic Banking*. Dhaka: Bangladesh Bank, 2009.
- The Jordan Islamic Bank for Finance and Investment Law*. Amman: Jordan Islamic Bank, 2013.